UOT 33.504

Nərmin Şahin qızı CƏFƏROVA
i.f.d., Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin
“Dünya iqtisadiyyatı və regionşünaslıq”
kafedrasının baş müəllimi,
narajafarova17@gmail.com
https://doi.org/10.30546/4.71.730.02.2026.1138

AZƏRBAYCAN VƏ YAŞIL İQTİSADİYYAT: ÇAĞIRIŞLAR VƏ İMKANLAR

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf perspektivlərini, mövcud **problemləri (çağırışları)** və **real imkanları** qiymətləndirmək, həmçinin ölkənin bu sahədə atdığı institusional və strateji addımları elmi şəkildə təhlil etməkdir. Tədqiqat həm nəzəri, həm də praktik baxımdan yaşıl iqtisadiyyatın Azərbaycanda tətbiq imkanlarını müəyyənləşdirmək və gələcək inkişaf istiqamətlərini tövsiyə etmək məqsədi daşıyır.

Tədqiqatın metodologiyası – Tədqiqat işində nəzəri-analitik metod, normativ sənədlərin təhlili, SWOT təhlilindən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – dövlət qurumları və siyasətçilər üçün **strategiya və siyasət sənədlərinin hazırlanmasında** istinad mənbəyi kimi istifadə oluna bilər, akademik və tədris sahəsində **yaşıl iqtisadiyyat üzrə təhsil proqramlarında** mənbə ola bilər, özəl sektor və qeyri-hökumət təşkilatları üçün **yaşıl texnologiyalara investisiya qərarlarında** yol göstərici rolunu oynaya bilər.

Tədqiqatın nəticəsi – Tədqiqat nəticəsində qənaətə gəlinmişdir ki, Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyata keçidlə bağlı **rəsmi strategiyalar mövcuddur**, lakin icra mərhələsində bir sıra **struktur və institusional çatışmazlıqlar** qalmaqdadır, ölkənin **bərpa olunan enerji, biomüxtəliflik və coğrafi mövqeyi** yaşıl iqtisadiyyata keçid üçün ciddi **potensial imkanlar** yaradır və **əsas çağırışlar:** maliyyələşmə, texnoloji çatışmazlıq, hüquqi tətbiqin zəifliyi və kadr resurslarının məhdudluğu ilə bağlıdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Mövzuya kompleks yanaşma ilə, yalnız enerji sektoru deyil, həm də iqtisadi, hüquqi və sosial aspektlərdən yanaşma aparılmışdır ki, bu da mövzuya fərqli və çoxşaxəli yanaşma imkanı verir və Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı ilə bağlı çağırış və imkanlar ilk dəfə strukturlaşdırılmış şəkildə SWOT yanaşması əsasında sistemləşdirilmişdir.

Açar sözlər: yaşıl iqtisadiyyat, davamlı inkişaf, karbon emissiyası, milli inkişaf strategiyası, iqlim dəyişikliyi, ekoloji təhlükəsizlik.

Giriş

Müasir dövrdə qlobal iqtisadi sistem ekoloji təhlükəsizlik və davamlı inkişaf prinsipləri ilə uzlaşdırılmağa çalışılır. Ətraf mühitin deqradasiyası, iqlim dəyişikliyi, təbii resursların tükənməsi və ekoloji tarazlığın pozulması dünya ölkələrini yeni iqtisadi model axtarışına vadar etmişdir.Bu vəziyyət, daha ekoloji dayanıqlı və sosial cəhətdən ədalətli bir iqtisadi sistemə keçidin vacibliyini gündəmə gətirir. Bu kontekstdə məhz belə bir model - “yaşıl iqtisadiyyat”- son onilliklərdə mühüm elmi və praktiki əhəmiyyət kəsb etmiş, həm beynəlxalq təşkilatların, həm də dövlətlərin diqqət mərkəzinə çevrilmişdir. Bu model, resurslardan səmərəli istifadə, enerji effektivliyi, bərpa olunan enerji mənbələrinin genişləndirilməsi və ekoloji məsuliyyətli istehsal-təchizat zəncirlərinin qurulması kimi sahələri əhatə edir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və digər beynəlxalq qurumlar yaşıl iqtisadiyyatı davamlı inkişafın təməl dayağı kimi tanıyır.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit Proqramı (UNEP) yaşıl iqtisadiyyatı belə tərif edir: “İnsan rifahını və sosial bərabərliyi artıran, eyni zamanda ətraf mühit risklərini və ekoloji resurs

çatışmazlığını əhəmiyyətli dərəcədə azaldan aşağı karbonlu, resurs-effektiv və inklüziv bir iqtisadiyyat.”[1]

Ənənəvi iqtisadi modellərdə artım çox zaman təbii ehtiyatların sürətli tükənməsi və ətraf mühitin çirklənməsi bahasına baş verir. Yaşıl iqtisadiyyat isə bu yanaşmanı dəyişməyi və iqtisadi artımı təbii sərvətlərin qorunması ilə uzlaşdırmağı hədəfləyir. Burada iqtisadi fəaliyyətlər ekosistemlə harmonik şəkildə həyata keçirilir.

Azərbaycan da bu qlobal tendensiyaya uyğun olaraq öz iqtisadi siyasətində yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinə yönəlməkdədir. Xüsusilə son illərdə ölkədə alternativ enerji mənbələrinin inkişafı, “yaşıl zona” konsepsiyasının Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda tətbiqi, habelə karbon neytrallığına keçid kimi strateji hədəflər müəyyən olunmuşdur.

Məlumdur ki, Yaşıl iqtisadiyyat – ekoloji tarazlığı, sosial ədaləti və iqtisadi səmərəliliyi bir arada təmin etməyə yönəlmiş iqtisadi inkişaf modelidir. Bu modelin əsasını təşkil edən prinsiplər iqtisadi fəaliyyətlərin təbiətə və cəmiyyətə zərər vermədən həyata keçirilməsini təmin edir.

Yaşıl iqtisadiyyata keçidin əsas prinsipləri

Yaşıl iqtisadiyyat bir sıra əsas prinsiplərə əsaslanır ki, onlar da aşağıda qeyd edilmişdir [2]:

Davamlılıq Prinsipi- Davamlılıq yaşıl iqtisadiyyatın təməl daşıdır. Bu prinsipə əsasən, təbii resursların istismarı və istifadə edilməsi elə aparılmalıdır ki, həm cari dövrdə, həm də gələcək nəsillər üçün ətraf mühitin, təbii ehtiyatların və ekosistemlərin sağlamlığı qorunsun. Bu, enerji, su, torpaq və biomüxtəlifliyin balanslı və diqqətlə idarə olunmasını tələb edir. Eyni zamanda davamlılıq prinsipi iqtisadi artımın ekoloji sərhədlər daxilində saxlanmasını, ekosistem xidmətlərinin davamlılığını təmin etməyi hədəfləyir. Bu, həm də ekoloji tənəzzülün qarşısını almaq üçün ekoloji limitlərin nəzərə alınmasını, bərpa və təkrar istehsal proseslərinin prioritetləşdirilməsini ehtiva edir.

Aşağı Karbon Emissiyası Prinsipi- İqlim dəyişikliyinin qarşısını almaq məqsədilə yaşıl iqtisadiyyat atmosferə buraxılan istixana qazlarının minimuma endirilməsini əsas məqsəd kimi götürür. Bu, ənənəvi fosil yanacaq mənbələrindən bərpa olunan enerji mənbələrinə – günəş, külək, hidro və bioenerji kimi təmiz enerji növlərinə keçidin sürətləndirilməsi ilə həyata keçirilir. Nəqliyyat, sənaye və digər sahələrdə karbon izinin azaldılması üçün texnoloji innovasiyalar və ekoloji standartların tətbiqi zəruridir. Bununla yanaşı, karbon ticarəti, karbon vergisi kimi mexanizmlər vasitəsilə karbon emissiyalarının effektiv idarə olunması təmin edilir. Bu prinsip həm də davamlı şəhər planlaşdırılması, enerji səmərəli binaların tikintisi və ekoloji cəhətdən təmiz məhsulların istehsalını təşviq edir.

İnklüzivlik və Sosial Ədalət Prinsipi - Yaşıl iqtisadiyyat yalnız ekoloji aspektləri deyil, həm də sosial tərəfləri nəzərə alır. İqtisadi inkişafın bütün sosial təbəqələr üçün əlçatan olması, sosial bərabərsizliyin və yoxsulluğun azaldılması bu prinsipin əsas tərkib hissələrindəndir. Yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı nəticəsində yeni, ekoloji təmiz iş yerləri yaradılır, bu isə əmək bazarında inklüzivliyin artırılmasına xidmət edir. Sosial ədalət prinsipinə uyğun olaraq, cəmiyyətin hər bir üzvü – xüsusilə də zəif təbəqələr – ekoloji resurslardan və iqtisadi inkişaf imkanlarından bərabər şəkildə yararlana bilməlidir. Eyni zamanda, yaşıl iqtisadiyyat gender bərabərliyini də təşviq edir və sosial müdafiə mexanizmlərinin gücləndirilməsini tələb edir.

Resursların Səmərəli İstifadəsi Prinsipi - Təbii ehtiyatların məhdudluğunu nəzərə alaraq, yaşıl iqtisadiyyat resursların effektiv və səmərəli istifadəsini prioritet sayır. Bu, israfın minimallaşdırılması, məhsulların və xidmətlərin istehsalında yüksək enerji və material səmərəliliyinin təmin olunması deməkdir. Dairəvi iqtisadiyyat prinsiplərinin tətbiqi ilə təkrar emal, təkrar istifadə və tullantıların azaldılması əsas hədəflərdəndir. Bu yanaşma eyni zamanda resursların iqtisadi dəyərinin artırılması, təbii sərvətlərin qorunması və uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlığın təmin olunması üçün zəruridir. Bundan əlavə, resursların səmərəli istifadəsi yerli və qlobal ekosistemlərin sağlamlığına müsbət təsir göstərir.

Ekoloji Məsuliyyətlilik Prinsipi- Yaşıl iqtisadiyyatın inkişafında bütün iştirakçıların – dövlət qurumlarının, biznes sektorunun və vətəndaş cəmiyyətinin – ortaq məsuliyyəti əsas götürülür. Bu

prinsip ətraf mühitin qorunmasında hər bir sektorun və fərdin aktiv rolunu vurğulayır. Dövlət siyasəti ekoloji standartların, tənzimləyici mexanizmlərin və dəstək proqramlarının tətbiqi ilə bu məsuliyyəti təşviq etməli, biznes isə məsuliyyətli istehsal və istehlak modellərini həyata keçirməli, vətəndaş cəmiyyəti isə ekoloji maarifləndirmə və ictimai nəzarət funksiyalarını yerinə yetirməlidir. Bu yanaşma şəffaflıq, hesabatlılıq və ekoloji etik prinsiplər əsasında qurulmalı, ekoloji cinayətlər və pozuntular qarşısında sərt tədbirlərin görülməsini tələb edir.

Ümumiyyətlə, yaşıl iqtisadiyyat prinsipləri yalnız ekoloji dayanıqlığı təmin etməklə kifayətlənmir, həm də sosial ədalət, iqtisadi səmərəlilik və etik məsuliyyətlilik kimi əsas dəyərləri özündə birləşdirir. Bu, həm milli, həm də qlobal səviyyədə davamlı və inklüziv inkişafın təmin olunmasına zəmin yaradır. Hazırda dünya ölkələrinin əksəriyyəti bu modeli qəbul etməyə çalışır və siyasətlərini bu istiqamətdə uyğunlaşdırır.

Davamlı inkişaf və Yaşıl iqtisadiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi məzmununda davamlı inkişaf – gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək imkanlarını məhdudlaşdırmadan, indiki nəsillərin ehtiyaclarını təmin edən inkişaf modelidir. Bu anlayış ilk dəfə 1987-ci ildə BMT-nin “Brundtland Hesabatı”nda rəsmi olaraq təqdim olunmuş və qlobal siyasətdə mərkəzi yer tutmağa başlamışdır. [3] Davamlı inkişaf yalnız iqtisadi artımı deyil, həm də sosial bərabərliyi və ekoloji sabitliyi təmin edən kompleks və çoxölçülü bir yanaşmadır. Bu inkişaf modeli üç əsas sütun üzərində qurulur.

İqtisadi Davamlılıq- uzunmüddətli iqtisadi sabitliyi təmin edən, resursların səmərəli istifadəsinə və məhsuldarlığın artırılmasına əsaslanan bir yanaşmadır. Bu istiqamət yoxsulluğun azaldılması, dayanıqlı iqtisadi artım və gəlirlərin ədalətli bölgüsü kimi məqsədləri özündə birləşdirir. İqtisadiyyat yalnız qısamüddətli gəlir və istehsala deyil, həm də insan kapitalına, texnologiyaya və innovasiyalara əsaslanmalıdır.

Ekoloji Davamlılıq- təbii resursların tükənmədən və ekosistemlər pozulmadan istifadə olunmasını nəzərdə tutur. Bu, həm də iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə, su və torpaq ehtiyatlarının qorunması, bərpa olunan enerji mənbələrinin təşviqi və biomüxtəlifliyin mühafizəsi kimi vacib sahələri əhatə edir. Ətraf mühitin qorunması olmadan heç bir inkişaf uzunömürlü ola bilməz.

Sosial Davamlılıq- Sosial davamlılıq, cəmiyyətin bütün təbəqələrinin rifahına yönələn və insan hüquqlarına hörmət edən bir yanaşmadır. Ədalətli cəmiyyətin qurulması, sosial inklüzivliyin təmin olunması, əsas xidmətlərə (təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə) bərabər çıxış, gender bərabərliyi və sosial ədalət bu istiqamətin əsasını təşkil edir. Bu olmadan iqtisadi və ekoloji sahədə əldə edilən nəticələr qeyri-sabit və davamlı ola bilməz.

Yaşıl iqtisadiyyat məhz bu üç sütunun hər birinə dəstək verən bir vasitədir. O, davamlı inkişaf məqsədlərinə çatmaq üçün həm siyasət, həm texnologiya, həm də iqtisadi mexanizmlərlə xidmət edir:[4]

Ekoloji baxımdan – yaşıl iqtisadiyyatın ekoloji dayanıqlığa töhfəsi onun əsas hədəflərindən biridir. Bu model, **karbon emissiyalarının azaldılmasına** yönəlmiş siyasətləri dəstəkləyir. Aşağı karbonlu texnologiyalar, nəqliyyatın dekarbonizasiyası və sənayedə təmiz istehsal üsulları ilə istixana qazlarının səviyyəsi azaldılır; **tullantıların düzgün idarə olunması** və təkrar emal sistemlərinin qurulması vasitəsilə torpaq, hava və su çirklənməsinin qarşısı alınır; **bərpa olunan enerji mənbələrinin** inkişafı ilə təbii resurslardan istifadənin davamlılığı təmin edilir; **biomüxtəlifliyin qorunması və ekosistem xidmətlərinin dəyərinin tanınması** sayəsində təbiətin iqtisadi dəyəri nəzərə alınaraq daha məsuliyyətli idarəetmə həyata keçirilir.

İqtisadi baxımdan – innovativ texnologiyaların təşviqi, yaşıl sektorlar üzrə yeni investisiyaların cəlbi və resursların səmərəli istifadəsi sayəsində iqtisadi artımı sabit və dayanıqlı edir.

Sosial baxımdan – yaşıl iş yerlərinin yaradılması, kənd təsərrüfatında ekoloji metodların təşviqi və ictimai maarifləndirmə vasitəsilə sosial rifahı artırır və gəlirlərin ədalətli bölgüsünə şərait yaradır. Bu komponentlər sayəsində yaşıl iqtisadiyyat təkcə ətraf mühitin deyil, eyni zamanda **iqtisadi sabitliyin və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına da töhfə verir.**

2015-ci ildə qəbul olunan BMT-nin 2030-cu il üçün Davamlı İnkişaf Məqsədləri (SDGs), yaşıl iqtisadiyyatla sıx bağlıdır. Bu baxımdan, yaşıl iqtisadiyyat yalnız iqtisadi bir tendensiya deyil, həm

də davamlı inkişafın praktiki tətbiqi üçün strukturlaşdırılmış bir mexanizmdir.

Azərbaycan Respublikası yaşıl iqtisadiyyata strateji yanaşması və dövlət siyasəti sahəsində son illərdə yaşıl iqtisadiyyatın təşviqi istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atmışdır. Ölkənin Milli İqtisadiyyat Perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsində və Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişaf üzrə milli prioritetlər sənədində yaşıl və rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı əsas istiqamətlərdən biri kimi göstərilmişdir.[5]

Bundan əlavə, Azərbaycan 2021-ci ildə “karbon neytrallığına doğru” strategiyasını qəbul edərək 2050-ci ilə qədər karbon emissiyalarının əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasını, 2060-cı ilə qədər isə tam karbon neytral ölkəyə çevrilməyi qarşıya məqsəd qoymuşdur. [6].

Bütün bu təşəbbüslər fonunda Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında həyata keçirilən layihələr Azərbaycanın yaşıl iqtisadiyyat strategiyasının nümunəvi modeli kimi çıxış edir. Regionda aparılan bərpa və yenidənqurma işləri zamanı ekoloji davamlılığa xüsusi önəm verilir. Enerji təminatı yalnız bərpa olunan enerji mənbələri – günəş, külək və hidroenerji – üzərindən təşkil olunur. Bu çərçivədə Xudafərin və Qız Qalası su-elektrik stansiyaları (SES-ləri) istismara verilir, Zəngilan və Cəbrayılda günəş enerjisi stansiyalarının tikintisi həyata keçirilir, Laçın rayonunda isə külək enerjisi potensialının öyrənilməsi üzrə tədqiqat işləri aparılır. Bu layihələr, təkcə enerji istehsalının dekarbonizasiyasını deyil, həm də regionda enerji müstəqilliyini və dayanıqlığını təmin etməyə yönəlib. Bundan əlavə, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda “sıfır tullantı” prinsipi tətbiq olunur, yəni tullantıların idarə olunması və təkrar emalı sistemli şəkildə təşkil edilir. Tikinti proseslərində isə ekoloji cəhətdən təmiz, yerli və dayanıqlı materiallardan istifadə edilir. Bu yanaşma ətraf mühitə minimal təsirlə modern infrastrukturun qurulmasına imkan yaradır. Bölgədə həmçinin “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” konseptləri tətbiq olunur. Məsələn, Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində icra edilən “Ağıllı kənd” layihəsi rəqəmsal texnologiyaların kənd təsərrüfatında, təhsil, səhiyyə və ictimai xidmətlər sahəsində geniş tətbiqini təmin etməklə, yaşıl və rəqəmsal transformasiyanı birləşdirir. Bu cür layihələr regionun sürətli inkişafına təkan verməklə yanaşı, Azərbaycanın milli səviyyədə ekoloji və texnoloji dayanıqlılıq hədəflərinə çatmasında mühüm rol oynayır.[7]

Bu təşəbbüslər Azərbaycanın ilk dəfə yaşıl iqtisadiyyat modelini real coğrafiyada sistemli şəkildə tətbiq etməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycanın enerji sektoru uzun illər ərzində neft və qaz kimi fosil yanacaqlara əsaslansa da, son dövrlərdə bərpa olunan enerji sahəsində mühüm irəliləyişlər əldə olunmuşdur. Xüsusilə aşağıdakı layihələr diqqət çəkir: [8]

2023-cü ildə istifadəyə verilən “Qaradağ Günəş Elektrik Stansiyası” Azərbaycanın bərpa olunan enerji sektorunda dönüş nöqtəsi hesab oluna bilər. Gücü 230 MVt olan bu stansiya ölkənin ilk sənaye miqyaslı günəş enerjisi layihəsi olaraq qeyd olunur. Layihə Səudiyyə Ərəbistanının ACWA Power şirkəti ilə əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilmiş və Azərbaycanın günəş enerjisi potensialından səmərəli istifadənin mümkünlüyünü nümayiş etdirmişdir. Bununla yanaşı, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Masdar şirkəti ilə bağlanmış sazişlər çərçivəsində ölkə ərazisində 1 GVt-dan artıq külək və günəş enerjisi gücünün yaradılması planlaşdırılır. Bu kimi beynəlxalq tərəfdaşlıqlar Azərbaycan üçün təkcə əlavə enerji mənbələri deyil, həm də texnoloji bilik transferi, yeni iş yerlərinin yaradılması və regional enerji bazarına inteqrasiya baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır.

Hökumət səviyyəsində bu sahənin koordinasiyasını daha da gücləndirmək üçün 2022-ci ildə “Yaşıl Enerji Zonası üzrə Koordinasiya Qrupu” yaradılmışdır. Bu qurum, xüsusilə azad edilmiş ərazilərdə – Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda – yaşıl enerji zonalarının formalaşdırılması və idarə olunması işlərini əlaqələndirir. Azərbaycanın bu sahədə artan qlobal rolu 2024-cü ildə COP29-un Bakıda keçirilməsi ilə öz təsdiqini tapmışdır. Bu mötəbər beynəlxalq tədbir ölkənin qlobal iqlim gündəliyində fəal iştirakını, həmçinin daxildə yaşıl iqtisadiyyatın inkişafına göstərilən siyasi iradəni nümayiş etdirir. COP29, eyni zamanda, Azərbaycan üçün öz yaşıl keçid modelini dünyaya təqdim etmək, yeni tərəfdaşlıqlar qurmaq və beynəlxalq maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını

artırmaq baxımından mühüm platformaya çevrilmişdir.

Bütün bu təşəbbüslər Azərbaycanın enerji siyasətində şaxələndirmə, dayanıqlı inkişaf və karbon emissiyalarının azaldılması istiqamətində atdığı sistemli və məqsədyönlü addımların tərkib hissəsidir. Ənənəvi enerji mənbələrindən asılılığın azaldılması və ekoloji baxımdan təmiz enerjiyə keçid ölkənin iqlim dəyişikliklərinə qarşı mübarizə sahəsində mövqeyini gücləndirir.

Yasıl iqtisadiyyatın inkişaf problemləri və potensial imkanlar

Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın təşviqi və inkişafı üzrə strateji sənədlər və qanunvericilik bazası mövcud olsa da, praktiki səviyyədə bir sıra **əngəllər** və **problemlər** davam edir. Azərbaycanın yaşıl iqtisadiyyata keçid prosesində qarşılaşdığı bir sıra əsas problemlər aşağıdakı kimi təsnif edilmişdir:

a) İnfrastruktur və texnoloji məhdudiyyətlər-Azərbaycanda yaşıl texnologiyaların tətbiqi üçün hələ də kifayət qədər inkişaf etmiş infrastruktur mövcud deyil. Xüsusilə regionlarda alternativ enerji sistemlərinin quraşdırılması, tullantıların təkrar emalı və enerji səmərəliliyi üzrə avadanlıqların çatışmazlığı bu sahənin inkişafını ləngidir.

b) İqtisadiyyatın neftdən asılılığı - Ölkənin iqtisadiyyatı uzun illərdir neft və qaz sektoruna əsaslanır. Bu, yaşıl iqtisadiyyata keçidi çətinləşdirən əsas faktorlardan biridir. Ənənəvi enerji sektorundan yaşıl enerji sektoruna keçid həm iqtisadi, həm də struktur baxımından zaman və böyük maliyyə resursları tələb edir.

c) Maarifləndirmə və sosial davranış - İctimaiyyətin ətraf mühit və yaşıl iqtisadiyyatla bağlı bilik səviyyəsi hələ də aşağıdır. İnsanların gündəlik həyatında ekoloji davranış modellərindən istifadə etməsi üçün geniş maarifləndirmə və təhsil proqramlarının həyata keçirilməsinə ehtiyac var.

d) Qanunvericilikdə boşluqlar və tətbiq problemləri-Mövcud qanunvericilikdə müəyyən qədər yaşıl iqtisadiyyatla bağlı müddəalar yer alsa da, onların effektiv tətbiqi, nəzarət mexanizmləri və icra strukturunda problemlər qalmaqdadır. Həmçinin, bəzi yeni sahələr (məsələn, karbon vergisi, tullantıların kvotalarla tənzimlənməsi) hələ də innovativ bazada əksini tapmayıb.

Qeyd olunan çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycanda Yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı üçün kifayət qədər geniş potensial imkanlar da mövcüddur ki onları da ətraflı şəkildə nəzərdən keçirək:

a) Bərpa olunan enerji potensialı- Azərbaycan günəş, külək və hidroenerji baxımından yüksək potensiala malikdir. Xüsusilə Qarabağ, Naxçıvan və Xəzər dənizi sahilləri bu sahənin inkişafı üçün əlverişli coğrafi bölgələrdir. Xarici investisiyaların cəlb edilməsi ilə bu potensialdan səmərəli istifadə mümkündür.

b) *Beynəlxalq tərəfdaşlıqlar və maliyyə resursları*- Azərbaycan Dünya Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (EBRD) və BMT-nin iqlim maliyyə mexanizmləri ilə əməkdaşlıq edir. Bu qurumların texniki və maliyyə dəstəyi yaşıl layihələrin genişləndirilməsi üçün əhəmiyyətlidir.

c) COP29-un ölkədə keçirilməsi -2024-cü ildə Bakıda keçirilmiş **COP29** sammiti Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə yaşıl iqtisadiyyat sahəsində mövqeyini gücləndirdi. Bu, həm ölkə daxilində siyasi iradənin artmasına, həm də yaşıl layihələrin beynəlxalq maliyyələşməsinə təkan verir.

d) Rəqəmsal transformasiya ilə sinerji - Yaşıl iqtisadiyyatın rəqəmsallaşma ilə birgə inkişafı – “yaşıl texnologiyalar”, “ağıllı şəhərlər”, “enerji monitorinq sistemləri” və “blockchain əsaslı karbon ticarəti” kimi sahələrdə innovativ həllər üçün geniş imkanlar yaradır.

Nəticə

XXI əsrdə dünya iqtisadiyyatının əsas çağırışlarından biri resursların tükənməsi və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədir. Bu noqteyi-nəzərdən yaşıl iqtisadiyyat anlayışı yalnız innovativ bir iqtisadi model deyil, həm də insanlığın mövcud həyat tərzini yenidən nəzərdən keçirməsi üçün ciddi bir çağırışdır.

Məqalədə də qeyd edildiyi kimi, yaşıl iqtisadiyyat ekoloji, iqtisadi və innovativ sahələrdə tarazlığın qorunmasını hədəfləyir. Azərbaycan da bu istiqamətdə ilk addımlarını atmış, həm bərpa olunan enerji sahəsində, həm də regional yaşıl zona təşəbbüslərində real uğurlar əldə etmişdir.

Xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda həyata keçirilən layihələr ölkənin yaşıl modelə keçid niyyətinin ciddi olduğunu göstərir.

Azərbaycanın müasir inkişaf mərhələsində **yaşıl iqtisadiyyata keçid** təkcə ekoloji məsələ deyil, həm də innovativ rifahın artırılması, iqtisadi şaxələndirmə və beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi baxımından **strateji əhəmiyyətə malikdir**. Tədqiqat nəticəsində məlum olur ki, ölkədə yaşıl iqtisadiyyatın formalaşması üçün həm ciddi **imkanlar**, həm də **çətinliklər** mövcuddur. Nəticə olaraq, Azərbaycan üçün yaşıl iqtisadiyyat – yalnız qlobal trendlərə uyğunlaşmaq deyil, həm də daxili inkişafın **ekoloji dayanıqlı, iqtisadi səmərəli** və **innovativ ədalətli** əsaslarla qurulması deməkdir. Bu keçid prosesi uzunmüddətli siyasi iradə, institusional çeviklik, innovativ yanaşmalar və geniş ictimai dəstək tələb edir. Əgər bu imkanlar düzgün dəyərləndirilərsə və mövcud çağırışlara effektiv cavab verilərsə, Azərbaycan təkcə enerji ixracatçısı ölkə deyil, həm də **yaşıl inkişaf modeli üzrə regional lider** ola bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Towards a Green Economy Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication/ (https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy-pathways-sustainable-development-and-poverty-eradication-10
2. Sustainable development goals https://sustainabledevelopment. un.org/index. php?page =view &type=400&nr=126&menu=35
3. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf
4. Department of Economic and Social AffairsSustainable Development. The 17 goals. https://sdgs.un.org/goals
5. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"in təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamışş https://eqanun.az/framework/46813
6. Azərbaycan Respublikasında 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. https://president.az/az/articles/view/62737
7. "Yaşıl iqtisadiyyat"da yeni strateji imkanlar. "https://www.anl.az/down/meqale/ respublika/2024/iyul/902713(meqale).pdf
8. Azərbaycan "yaşıl" enerji ölkəsinə çevrilir. http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2025/yanvar/932179(meqale).pdf

Нармин Шахин кызы Джафарова
доктор философии по экономике,
старший преподаватель кафедры
«Мировая экономика и регионоведение»
Азербайджанского Университета Кооперации,
narajafarova17@gmail.com

Азербайджан и зелёная экономика: Вызовы и возможности

Резюме

Цель исследования: Целью данного исследования является **оценка перспектив развития зелёной экономики в Азербайджане,** анализ **существующих проблем (вызовов)** и **реальных возможностей,** а также научное рассмотрение **институциональных и стратегических шагов**, предпринимаемых страной в этой сфере.

Исследование направлено на определение возможностей практического и теоретического применения принципов зелёной экономики в Азербайджане, а также на выработку **рекомендаций по будущим направлениям развития.**

Методология исследования: В исследовательской работе были использованы **теоретико-аналитический метод, анализ нормативных документов, а также SWOT-анализ**.

Практическая значимость исследования: Практическая значимость данного исследования заключается в том, что оно может служить **источником для подготовки стратегических и политических документов** для государственных органов и политиков, **учебным материалом в академической и образовательной сфере** по зелёной экономике, а также **практическим ориентиром для частного сектора и неправительственных организаций** при принятии инвестиционных решений в области зелёных технологий.

Результаты исследования: В результате исследования было установлено, что в Азербайджане существуют официальные стратегии по переходу к зелёной экономике, однако на стадии реализации сохраняются определённые **структурные и институциональные недостатки.** При этом **потенциал страны** в сфере возобновляемой энергетики, биоразнообразия и её **географическое положение** создают реальные **возможности для устойчивого экологического перехода.**

К основным вызовам относятся: **недостаточное финансирование, технологические ограничения, слабая реализация законодательства** и **дефицит квалифицированных кадров.**

Оригинальность и научная новизна исследования: Работа отличается **комплексным подходом** к теме: рассмотрены не только вопросы энергетики, но и **экономические, правовые и социальные аспекты**, что позволяет по-новому взглянуть на проблему и обеспечивает **многоаспектный анализ**. Впервые в контексте Азербайджана вызовы и возможности развития зелёной экономики были **структурированы и систематизированы на основе SWOT-анализа**.

Ключевые слова: зелёная экономика, устойчивое развитие, выбросы углерода, стратегия национального развития, изменение климата, экологическая безопасность.

Nermin Shahin Jafarova
PhD in Economics,
Senior Lecturer at the Department of
World Economy and Regional Studies,
Azerbaijan Cooperation University,
narajafarova17@gmail.com

Azerbaijan and the green economy: challenges and opportunities

Summary

The purpose of the study: The aim of this study is to assess the prospects for the development of the green economy in Azerbaijan, to analyze existing problems (challenges) and real opportunities, as well as to examine the institutional and strategic steps being taken by the country in this field from a scientific perspective.The research is focused on identifying the possibilities for the practical and theoretical application of green economy principles in Azerbaijan, as well as developing recommendations for future directions of development.

Research Methodology: The research employed the theoretical-analytical method, analysis of regulatory documents, as well as a SWOT analysis.

Practical Significance of the Study: The practical significance of this research lies in its

potential to serve as a resource for the development of strategic and policy documents by government institutions and policymakers. It can also be used as educational material in academic and training programs related to the green economy. Furthermore, the study offers practical guidance for the private sector and non-governmental organizations when making investment decisions in the field of green technologies.

Research results: The study found that Azerbaijan has official strategies in place for transitioning to a green economy; however, certain structural and institutional shortcomings persist at the implementation stage. At the same time, the country's potential in renewable energy, biodiversity, and its geographical location offer real opportunities for a sustainable ecological transition.

The main challenges include insufficient funding, technological limitations, weak enforcement of legislation, and a shortage of qualified specialists.

Originality and Scientific Novelty of the Study: This work stands out for its comprehensive approach to the subject: it examines not only energy-related issues but also economic, legal, and social aspects. This multidimensional analysis offers a fresh perspective on the problem. For the first time in the context of Azerbaijan, the challenges and opportunities for the development of a green economy have been structured and systematized using a SWOT analysis.

Key words: green economy, sustainable development, carbon emissions, national development strategy, climate change, environmental security.